

Emel KAYIN, Yrd. Doç. Dr.
DEÜ, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Ulusal Mimarlık Dergilerinde Farklılaşan Yaklaşımlar ve Ege Mimarlık Dergisi

Konularındaki gelişmeleri seri halde geniş bir platforma ileten ve çağımızda nitelikleri itibarıyla pek çok seçenek sunan ulusal mimarlık dergileri, geçmişten bugüne içerik ve biçim açısından büyük değişimler geçirmiştir. Mimarlık dergilerinin değişim süreci "yayın" ile "meslek alanı" arasında "ortamı etkilemek / ortamdaki etkilenmek" anlamında tariflenebilecek karşılıklı ve sürekli bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu kapsamda mimarlık dergileri dönemlerinin yayıncılık alanındaki yaklaşımlarının ötesinde, içinde yer aldıkları mimarlık ortamının eğilimlerini yansıtan belgeler durumundadır. Ancak bir mimarlık dergisinin kimliğinin oluşmasında yayın ya da mimarlık ortamlarının genelinden kaynaklanan veriler kadar, dergilerin kapsamlı tartışmalarla belirlenen öznel yaklaşımları da önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir derginin "vizyon" olarak da adlandırılabilir öznel yaklaşımı, meslek ortamı içerisinde belirli bir duruşu ifade ettiği gibi, onu mevcut süreli yayınlar içerisinde özelleştirebilecek karakteristikleri de içermektedir. Böyle bir çerçeveden ulusal mimarlık dergilerine bakıldığında, geçmişin ve günümüzün dergileri arasında farklar gözlemlendiği gibi, meslek odası dergileri ile ötekiler arasında ya da merkezde çıkarılan dergiler ile bölgesel dergiler arasında da bazı farklar gözlenmektedir. Bu makale, Arkitekt, Mimarlık, Yapı, Arredamento Mimarlık, XXI, Ege Mimarlık dergileri aracılığıyla sözü edilen farklılaşmayı ortaya koymayı ve Ege Mimarlık dergisinin vizyonunu, içerik ve biçim aracılığıyla kendisini dışı vuran bir olgu olarak, irdelemeyi amaçlamaktadır.

Geçmişin ve Günümüzün Farklılığı: Arkitekt Dergisi Örneği

Yukarıda sunulan çerçeve içerisinde öncelikle geçmişin süreli yayınları ile günümüzdekiler arasındaki farkı gösteren bir örnek olarak Arkitekt dergisi üzerinde durulacaktır. Z. Sayar'ın 1931'de A. Mortaş ve A.Z. Kozanoğlu ile "Mimar" adıyla yayınlamaya başladığı ve kısa bir süre sonra "Arkitekt" adını alan dergi, ülkemizde çok uzun yıllar mimarlık camiasının sesi olma işlevini sürdürmüştür. Derginin bazı sayılarını örnek olarak incelemek, çağdaş süreli yayınlarla farkını ortaya koyabilecek açıdan yararlı olacaktır. Mimar dergisinin birinci sayısında, yayının çıkış amacı, alışık olduğumuz biçimde editörün başyazısı içerisinde değil, Alişanzade Sedat Hakkı'nın "İstanbul ve Şehircilik" yazısının kapsamında belirtilmektedir. Bu yazı, İstanbul'un "nüfus azalması, kentin ekonomik gücünü kaybet-

mesi, yangınlar nedeniyle ortaya çıkan harabiyet, eski yapıların korunması" gibi sorunlarından söz ettikten ve İstanbul'un imarını olumlu-olumsuz boyutlarıyla tartıştıktan sonra derginin çıkış amacını aşağıdaki cümlelerle açıklamaktadır (Mimar Alişanzade Sedat Hakkı, 1931, s.1-4.):

"İstanbul ahalisi şehircilik hususunda eski ve yeniye doğru tefrik edemiyor. Mevcut eski evlere karşı ecnebi kaldı; frenklerin evlerini anlamadan taklit etti. İstanbul ahalisini bu hususta tenvir edecek kimdir? Türk'ün mimarideki en temiz hassa ve zevklerini yeniden aşılayacak kimdir?"

Mimar. En mukaddes vazifesi budur ve vatana karşı borcu budur. İnşa etmek ve iyi inşa etmek. Ve inşa ederken şehre karşı mesuliyetini unutmamak. Zira her inşaat ne kadar küçük olursa olsun şehrin inşaatının teşekkülünde bir unsurdur. Bunu yapı sahibine de iyice anlatmak lazımdır.

Memleketin gayrı bedii suretle imar edilmemesine çalışmak, mimarimizin yükselmesi için mücadele etmek, bu uğurda çalışmak isteyen mimar ve inşaat mühendisi arkadaşları birbirine ve memlekete karşı tanıtmak ve mesailerini birleştirmek, mimar ile yapı sahiplerinin yekdiğerine karşı vaziyetlerini tespit etmek, memlekette mimara ve sanata karşı daha çok hürmet ve itimat uyandırmak gaye ve vazifesile bu mecmuamızı çıkarıyoruz.

Bu hususta bir hizmet görebilirsek bahtiyarız.

Bu nüshamız belki arkadaşlarımızı tatmin etmeyecek. Fakat mecmuamızı gittikçe tekemmül etmeye çalışacağız."

Mimar dergisinin vizyonunu ortaya koyan bu yazıda iki önemli husus dikkat çekmektedir. Birinci husus, Mimar dergisinin mimarlığa ve kente ilişkin çeşitli hedeflerinin yanısıra, vatana karşı borcunu ödemek, ulusa mimari zevkler aşılamak, memlekette mimara ve sanata karşı daha çok hürmet ve itimat uyandırmak gibi uluscu amaçlar üstlenmiş olmasıdır. İkincisi de, yazı okunduğunda, bu derginin daha ziyade İstanbul kenti için çıkarıldığı gibi bir izlenimin doğmasıdır. Zaten ilerideki sayılarda da, mimarlık eyleminin merkezi sayılabilecek İstanbul kentinin dergi kapsamında özel bir yer tuttuğu görülecektir.

1931/1 sayılı Mimar dergisinde, yayının çıkış amacının da açıklandığı İstanbul konulu yazının ardından, Mimar Sırrı Arif'in bir projesi "Bekir Bey'in Evi" başlığıyla tanıtılmakta, Mi-

mar Zeki Selah'ın "İnşaatta Standart" adlı bir makalesi verilmekte, Mimar Arif Hikmet'in lokanta projesi sunulmakta, Mimar Şevki'nin Türk mimarisini konu alan başlıksız yazısı, "Binanın İçinde Mimar" başlıklı bir başka yazı, Mimar Aptullah Ziya'nın apartman dizaynlarından örnekler, Güzel Sanatlar Birliği Mimari Katibi Mimar Ö.Faruk Galip'in "Birlik ve Mecmua", Mimar Macaroğlu Sami'nin "Proje ve Mimar" konulu yazıları, Macit Rüştü'nün İstanbul Lisesi sinema binasının tanıtımı, "Güzel Sanatlar Akademisi Mimari Şubesinde Talebe Nasıl Çalışıyor?" konulu bir yazı ardarda sıralanmaktadır. Daha sonra mimar adresleri, mimarlık kanunu, şirketlerin ve derginin kendi reklamları, Türk Güzel Sanatlar Birliği Mimari Şubesi üyelerinin isim ve adresleri verilmektedir (Mimar, 1931, s.1-34). Siyah-beyaz olan dergide çalışmalar değişik bir düzende kompoze edilmiştir. Örneğin aynı sayfanın alt ve üst bölümlerinde birbiriyle içerik açısından ilişkili olmayan yazılar yer alabilmiştir. Kuramsal makalelerle bina tanıtım yazıları fazlasıyla içiçe geçmiştir. Müellifi belirtilmeyen veya başlığı verilmeyen bir iki çalışma vardır. Derginin başka sayılarında, bazı yazıların bir iki sayfasının ön kısımlarda, geri kalanının arkalarda verildiği görülmektedir. Sayılar yıllık bir cildin parçaları olarak düşünülmüş ve buna göre numaralandırılmıştır. Örneğin aynı yıl içerisindeki birinci sayı 34. sayfa ile bitiyorsa, ikinci sayı 35. sayfa ile başlamaktadır.

Mimar dergisinin 1931/6. sayısında A.I.A. Türkiye muhabiri ve Asarı Atika Müzesi mimarı olduğu belirtilen Macit Rüştü'nün "Memleketimizin meslek inkılabını bizi tanımayan dünya alemine tanıttak çok güzel bir fırsatın doğduğunu meslek arkadaşlarıma bildirmekle memnunum" cümleleriyle başlayan ilginç bir yazısı ile karşılaşılmaktadır. Bu makale "Revue Internationale d'Architecture (R.I.A)" adlı uluslararası bir mimarlık dergisinin çıkarılmasının amaçlandığını meslek camiasına heyecanla duyurmaktadır. Yazıdan, 1930 yılında Peşte'de yapılan 12. Uluslararası Mimarlar Kongresi'nde alınan bir kararla, bu derginin 1933'de Amerika'da yapılacak olan kongreye kadar her altı ayda bir ve dört dilde yayınlanmasının planlandığı, Türkiye ve İstanbul muharriri olarak da Macit Rüştü'nün atandığı anlaşılmaktadır (Macit Rüştü, 1931, s.200-201). "Mimar" dergisinin ilk sayısının birinci yazısında varlığı saptanan uluscu tavrın burada da varlığını sürdürdüğü gözlenmektedir. 1931/8 sayılı "Mimar" dergisinin "R.I.A." başlıklı imzasız yazısında ise, söz konusu uluslararası yayının çıktığı belirtilmekte, R.I.A.'da yer alan çeşitli yabancı uluslara ait binalar ve onlara ilişkin açıklamalardan örnekler verilmekte, Türk mimarlarının yayına ilgi gösterip göstermedikleri ise belirtilmemektedir (R.I.A., 1931, s.268-270).

Mimar dergisinin birinci yılının sonunda, 1931/11-12. sayısında, Mimar Abidin'in "Meslektaşlarıma" başlığıyla yazdığı, yayını çıkaranların bir yıllık çabalarını değerlendiren bir makale yer almaktadır. Bu yazıda, ülkemizdeki mimarlık ortamının yeterli canlılıkta olmadığından, genel mesleki hareketlere karşı ilgi gösterilmediğinden şikayet edilmekte, ilim ve sanat alanları açısından yayınların önemi belirtilmekte, Batı uygarlığının sahibi olduğu güçlü literatüre özenilmekte, derginin sonraki yılda daha iyi bir eser haline geleceği vadedilmekte ve yazı yine ülkü-

sel sonuç cümleleri ile bitirilmektedir (Mimar Abidin, 1931, s.353):

"Yeni mimarinin bir çok beynelminel vasıflar göstermesinde, şüphesiz ki müterakki memleketlerin, dünyanın her köşesinde ehemmiyetle takip edilen mimari mecmuaları amildir. Bütün yeniliğine ve mütevazı varlığına rağmen mesleki bir memleket teşebbüsü kıymetini taşıyan mecmuamızın da beynelminel bir medeniyet sergisinde lehimize bir unsur olarak çalışması mümkündür."

Daha sonra "Arkitekt" adını alan dergi, uzun yıllar Z. Sayar ve A. Mortaş tarafından birlikte, bir süre de Z.Sayar tarafından yalnız olarak 1980 yılı sonuna kadar çıkarılmıştır. Mimar ve Arkitekt dergileri alanlarında daha ziyade, ülkemizde ve yurt dışında inşa edilmiş yapıları tanıtmak, teknoloji ve malzeme konularında bilgiler vermek, imar konusundaki sorunları irdelemek, mimarlık haberlerini duyurmak, mimarlık örgütlerini ve mimar adreslerini bildirmek gibi konulara eğilmiştir. Dönemlerinin uluscu anlayışını ve İstanbul'un kültürel ortamının etkisini ağırlıkla yansıtan bu dergiler, ülkemizin belirli bir döneminin mimarlığı için çok değerli bir kaynağı teşkil etmektedir. Mimar ve Arkitekt, mimarlık konularının genelini kapsayıcı tavırları açısından, özellikle meslek örgütü dergileri olmak üzere ardından gelen dergileri de etkilemiştir.

Meslek Örgütü Dergileri ile Serbest Mimarlık Dergilerinin Farklılığı : Mimarlık, Yapı, Arredamento Mimarlık, XXI Dergileri Örnekleri

Yüzyılın ortasından sonra mimarlık dergileri gelişmiş, çeşitlenmiş ve bu alanda farklı çizgiler ortaya çıkmıştır. Özellikle meslek örgütü dergileri ile ötekiler arasında bir tavır farklılığı söz konusudur. Serbest dergiler vizyonlarını daha özgürce tayin edebilirlerken, meslek örgütü dergilerinin tüm mimarlık camiasını kucaklamanın sorumluluğunu duyduğu görülmektedir. Meslek örgütü dergilerinin bu tercihi, süreç içinde çeşitli tartışmalara da neden olmuştur.

Mimarlar Odası'nın çıkardığı Mimarlık dergisi, ülkemizdeki mimarlık ortamının en önemli yayınlarından birini teşkil etmektedir. 1963 yılında yayınlanmaya başlanan dergi, bazı özel dönemlerinin dışında, mimarlık camiasının tümüne seslenmeyi hedefleyen klasik bir çizgi izlemiştir. Ancak derginin tarihinde bu yaklaşımın radikal biçimde değiştirilmeye çalışıldığı dönemler de yaşanmıştır.

Mimarlık dergisinin birinci sayısında H.Güngör imzasını taşıyan "Çıkarken" başlıklı yazıda, derginin amaçları açıklanmakta, biraz geç de olsa mimarlık camiasının sesini duyuracak, davalarını izleyecek bir dergiye kavuştuğu, yayının gelecek eleştiriler doğrultusunda geliştirileceği ve üyelere parasız olarak dağıtılacağı bildirilmektedir. Üyelerin dergiyi yazılarıyla beslemelerinin beklendiği ve yayının devamlılığının önemli olduğu da hatırlatılmaktadır (Güngör, 1963, s.1). Mimarlık dergisi, odadan haberler, yapı tanıtımları, mimar portreleri, yarışma sonuçlarına ilişkin değerlendirmeler vb. konularda bilgilendirici ve iletişim

ortamını sağlayıcı yazılara sayılarında düzenli bir biçimde yer vermiştir. 1981 yılı ile birlikte Mimarlık dergisinin, bazı eleştiriler doğrultusunda geliştirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. 1981/1 sayılı derginin Mimarlar Odası sekreter üyesi T. Gürsu tarafından kaleme alınan başyazısında, derginin geçmişi değerlendirilmekte ve yeni yayın dönemindeki amaçlar belirlenmektedir. Bu makalede derginin içerik ve biçim yönünden sürekli bir arayış içinde olduğu, çeşitli tartışmaları gündeme getirdiği, her sayıda ansiklopedik bir birikim oluşturmak yoluyla mimarın toplumsal varlığını sorguladığı, problemleri analiz ettiği dile getirilir. Ancak Gürsu dergiyi, içeriğinin geniş bir üye kesiminin ilgisini çekecek zenginlikte olmaması, dilinin ise normal algılayma düzeyinin üzerinde olması dolayısıyla eleştirmektedir. Eleştirilen bir başka konu da çeşitli problemler dolayısıyla 1980 yılında ancak bir sayının çıkarılabildiği olmasıdır (Gürsu, 1981, s.1). Derginin bu dönemde boyutunun küçüldüğü, içeriğinde koruma konularına ve kentsel sorunlara önemli bir yer verildiği gözlenmektedir. 1987 yılında dergi eski boyut ve biçimine geri dönmüştür. Z. Akay, T. Başbuğ, O. Ekinci, A. Güzer, M. Karaaslan, Ş. Kocagöz, S. Mazlum, H. Özbay, E. Özmert, U. Somali'nin oluşturduğu yayın kurulu 1987'nin ilk dergisinde "İstanbul Özel Sayısı"nı hazırlamıştır. 1987/1 sayılı dergide, yeni yayın döneminde, Ankara'da kentsel ve mimari ölçekte gündeme gelen proje ve uygulamalar, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı uygulamaları, İzmir'deki proje ve uygulamalar, Türkiye'de mimarlık gibi konuların gündeme getirileceği de duyurulmaktadır (Mimarlıktan, 1987, s.12). Tüm bu süreçte Mimarlık dergisinin meslek alanını ilgilendiren tüm konulara dengeli biçimde yer vermeye çalıştığı, ancak gündemdeki konulara zaman zaman biraz daha ağırlık verilen klasik bir yayın politikası izlediği söylenebilir.

Mimarlık dergisinin alışlagelen yayın politikası, 1990'ların sonuna yaklaşılırken, 35. Dönem Oda Yönetim Kurulu tarafından görevlendirilen ve S. Atalay, A. Erkmen, K. Güvenç, Ç. Türkoğlu, M. Uluğ'un oluşturdukları yayın kurulunun devreye girmesiyle radikal bir değişime uğramıştır. Değişim hem biçimsel, hem de içeriksel kapsamdaydı. Örneğin derginin 1996/271. sayısı "Bachelard, Rauter ve Mekanın Poetikası; Üç Yarışma, Üç Röportaj, Üç Eleştiri; Zarflar ve Kovuklar- Frederick Jameson; Yitik Boyut- Paul Virilio; Kentle Vücut Vücud- Richard Sennet; 6 Ağustos 1945 saat 8:15 Teknokrasi'nin Kanlı Global Devrimi Hiroşima; Çağdaş Mimarlıkta Bireysellik- I.de S.Morales; Kentlerin Dönüşümü- Ömer Laçiner, Program Manifesto- 35. Dönem Çalışma İlkeleri; Mimarlık'tan İzlenimler" gibi yazıları içeriyordu (Mimarlık, 1996, s. 1-47). Dergi kolajlar ve grafiklerin ağırlıklı olarak yer aldığı, görüntülerle yazıların iç içe geçtiği, sloganların vurgulandığı bir tasarım çerçevesinde kurgulanmıştı. Hem metinlerin, hem de görüntülerin yalnızca okunması ve yorumlanması değil, öncelikle çözümlenmesi gerekmektedir. 35. Dönem Oda Yönetim Kurulu'nun çalışma ilkelerinin açıklandığı yazıda ise, dergideki dönüşümün altyapısı ortaya konulmaktadır. Yazı, 1996 yılı itibarıyla, Mimarlar Odası'nı ağırlıklı örgüt bürokrasinin rutinini sürdürmekle işlevlenmek, 40 yıllık kendi birikimini ve birçok benzer örgütte olduğu gibi içinde bulunduğu coğrafyanın toplumsal birikimini tüketmek,

atalete sürüklenmek vb. açılardan eleştirmektedir. Aynı makalede her düzlemin kimliğinden taviz vermeden var olabileceği bir ortamın dinamikleri ile buluşmanın zorunluluğu belirtildikten sonra, yeni yaklaşımın "öteki" karşıtlığı üzerine kurulmuş, geleneksel kimlik ve aidiyet formlarını zorlayacak bir tavrı içerdiği açıklanmaktadır (Bir Örnekleşmeye Giden İdeolojik Konum Belirlememek, 1996, s.42). Mimarlık dergisinin bu yeni yaklaşımı pek çok eleştiri almış, çeşitli platformlarda dile getirilen eleştirilerin ardından, Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin 29 üyesi, derginin konuları sadece sınırlı bir yaklaşımla ele aldığını, anlamadığını, iletişimi güçleştirdiğini, yapı tasarımı ve üretiminin reel sorunlarıyla uğraşanları dışladığını, Oda örgütünün çalışmalarına, görüşlerine, gerçekleştirilen mesleki uygulamalara ve akademik çalışmalara değer vermediğini belirterek, TMMOB Mimarlar Odası Başkanlığı'ndan yeni bir yayın kurulunu görevlendirmesini talep etmiştir (Mimarlık 273. Sayı 56. Sayfada Yayınlanan ve Giderek Bir İmza Kampanyasına Dönüştürülen Tepkiye Dair Mimarlar Odası Yönetim Kurulu'nun Değerlendirmesi, 1997, s.52). Tartışmalar karşı görüşlerin dile getirilmesi ile sürdürülmüştür. Mimarlık dergisinin 280. sayısında ise, çok fazla eleştiri alan 35. Dönem Yayın Kurulu'nun istifa ettiği duyurulmaktadır. "Giderayak Bir Analiz: Kimler Tasarım-dışı Bir Mimarlık Ortamı İstiyor?" başlıklı yazı, oldukça sert bir dille kaleme alınmış olup, mimarlık camiasının bir kesimine yoğun eleştiriler yöneltilmektedir. Tavrını "Artık o muazzam çatışma formunun içindeyiz." cümlesiyle daha başlangıçta koyan yazı, Yayın Kurulu'nun mimarlık kavramına ve mimarlık ortamına ilişkin görüşlerini de açıklamaktadır. Yazarlar, mimarlığın "tasarım" gibi formötesi yapısallığın gerçekleşmekte olduğu maddi dünyanın kişinin yapma eylemi üzerinden kavranışı olduğunu, tasarım-dışı bir mimarlık ortamı talep eden mimarlık sektörcüsü çoğunluğun ortamı köreltildiğini ve avangard girişimleri engellediğini belirterek "Neden avangard bir mimarı yok bu ülkenin?" diye sormaktadırlar (Giderayak Bir Analiz: Kimler Tasarım-dışı Bir Mimarlık Ortamı İstiyor?, 1998, s.8-11). Yazıdan, derginin bu döneminin avangard bir girişim olarak görüldüğünün ve avangard mimarın yetişmesinde mimarlık yazınının belirli bir rolü olduğuna inanıldığının ipuçlarını çıkarmak mümkündür.

Mimarlık dergisinin tartışmalı geçen bu döneminin ardından, O. Ekinci 281. sayıyı kısa bir sürede hazırlamış, 282. Sayıdan itibaren ise, A. Balamir, S. Batur, N. Çınarlı, N. G. Erkal, T. Ö. Polat, A. Rüzgar, A. Şentek, G. Tümer, B. Tanju, A. Yücel'den oluşan yeni bir yayın kurulu görevlendirilmiştir. S. Batur, 282. Sayının başyazısında "Yine bu verimlerle artık 'hepimizin' olabilecek Mimarlık'a her sayıda biraz daha yaklaşabileceğimizi umut ediyoruz." derken, vurguladığı "hepimiz" sözcüğü ile derginin sınırlı bir kesimin anlayışı ile biçimlendiği geçmiş dönemine gönderme yapmaktadır. Aynı zamanda dergiye bir önceki yayın kurulunda çalışanların katkılarının beklendiğini de belirtmeyi ihmal etmemiştir. Bu arada derginin çalışma merkezinin İstanbul'a taşındığı da öğrenilmektedir (Batur, 1998, s.1). Böylece Mimarlık dergisi, yeniden yurtiçi-yurtdışı yapı örnekleri, mimarlık haberleri, sergi, yarışma, vb. alanlardaki değerlendirmeler, mimar portreleri, koruma, ütopya, kuram, kitap

tanıtımı gibi konular arasında dengeli bir dağılım ve herkes tarafından izlenebilir bir sunumla sürdürdüğü klasik çizgisine kavuşmuştur. Derginin bu deneyiminden herhalde şu sonucu çıkarmak mümkündür. Mimarlık camiasının geniş bir bölümünün beklentisi, ortak platformun dergisinin, Batur'un dile getirdiği biçimiyle "hepimizin" olması, ancak başka açılımları sunan çok sayıda derginin de yayın platformunda yer alması yönündedir.

Meslek örgütüne bağlı olmayan dergiler ise vizyonlarını oluştururken, kuşkusuz daha özgür davranabilmişlerdir. Bazı dergiler yine tüm mimar profilini kapsayıcı bir tutumu seçerken, bir kısım dergilerin ise belirli alanlara odaklandıkları ve okuyucu profillerinde belirgin bir netlik olduğu gözlenmektedir. Bu kapsamda örneklem olarak seçilen dergilerden Yapı'nın Mimarlık dergisine benzer biçimde mimarlığın geneline yönelen bir tavrı seçtiği, Arredamento Mimarlık ve XXI dergilerinin ise daha farklı bir kimlik oluşturma çabası içinde buldukları saptanabilir.

1973 yılında yayın hayatına başlayan ve Yapı-Endüstri Merkezi tarafından çıkarılan "Yapı" dergisi, kare boyutu, haberlerle başlayıp, makalelerle süren klasik biçimi ve düzeyli yazıları ile uzun soluklu bir dergi olmuştur. Derginin ilk sayısında yayınlanan "Çıkarken" başlıklı yazıda, Cumhuriyet'in ellinci yılının tamamlanmak üzere olduğu o günlerde, her alanda son elli yılın muhasebesinin ve eleştirisinin yapıldığı bildirilerek, elli yılda ülkemizde büyük değişiklikler yaşandığına, üretim hacminde, üretim ilişkilerinde, bilim, teknik, sanat alanlarında önemli gelişmelerin gerçekleştiğine, ortamda çeşitli yetersizlikler bulunmakla birlikte, kazanılan başarıların yarın için umut kaynağı oluşturduğuna işaret edilmekte; Yapı dergisinin temelinde de bu umut ve güvenin olduğu ifade edilmektedir. "Yapı" sözcüğünün çok geniş bir kapsamda kullanıldığı belirtilen yazıda, derginin tüm yapısal sorunları incelemek amacıyla olduğu, ağırlık merkezi inşaat, teknik ve endüstri olmak üzere, çeşitli sorunların iktisadi konulardan sanat konularına açılan bir yelpazede, bir bütünlük içinde ve elden geldiğince eksiksiz olarak ele alınacağı dile getirilmektedir (Çıkarken, 1973, s.25). Tarzı Mimarlık dergisinden farklı olsa bile, Yapı dergisinde de mimarlığın konularını dengeli biçimde vermek yönünde bir eğilim gözlenmektedir. Dergide, ana temayı oluşturan mimarlık; güzel sanatlar, endüstriyel tasarım vb. konularla desteklenmektedir. Son dönemde yayın ortamında giderek artan arayışlardan Yapı dergisi de etkilenmiş ve yaklaşımları büyük oranda aynı kalmakla birlikte, 2003 yılı ile birlikte alışlagelen kare biçimli derginin yerini yeni bir boyut ve düzenleme almıştır.

Arredamento Mimarlık dergisi ise meslek odası dergisinden net biçimde ayrılan bir çizgi içerisinde. İlk sayısı Şubat 1989'da çıkan "Arredamento Dekorasyon" dergisi, 1998'de yayın kadrosunu da değiştirerek "Arredamento Mimarlık" dergisi haline dönüşmüştür. Bu değişimle birlikte, yayın koordinatörlüğünü U. Tanyeli'nin üstlendiği derginin yeni dönemini açıklayan başyazıda "tasarım kültürü dergisi olmayı sürdürmek, popülizmden uzak kalmak, konularına uzaktan, soğukkanlı ve entellektüel bir dinginglikle bakmak" gibi vizyonlardan söz edilmektedir

(Ön görünüm, 1998, s.21). Arredamento Mimarlık dergisinde kuram, yabancı ülkelerdeki mimarlık eylemi, mimarlık tarihi, mimarlık kültürü gibi konular ağırlıklı bir biçimde yer almıştır. Grafik tasarımı itibarıyla da belirli bir iddia taşıyan derginin genel çizgisi itibarıyla akademik tavra yakın olduğu saptanabilir.

2000 yılında çıkan ve ismiyle yeni yüzyıla gönderme yapan "XXI" dergisi, kendisine "Mimarlık Kültürü Dergisi" deyiimiyle bir de tanımlama getirmiştir. Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi tarafından çıkarılan derginin yayın koordinatörlüğünü H. Pamir, yayın danışmanlığını S. Özkan, yazı işleri müdürlüğünü C. Budak üstlenmiştir. XXI dergisinin ilk sayısının başyazısının "Arayışlar" adını taşıması kadar, dergi çevresinin "Mimarlıkta Yeni Arayışlar" adlı sergisi ve sergi kitapçığı da, çağa uygun yeni bir tavrın araştırıldığını ortaya koymaktadır. Başyazı, yayın vasıtasıyla, mimarlığın diğer kültür alanları ve özellikle aydın çevrelerle diyalogunu geliştirebileceğini; derginin üst ve popüler kültür arasına sıkışmadan peyzaj, kentsel tasarım, görsel tasarım ve güzel sanatlar konularında varolan ortak tasarım dilinin hissedilebilmesi, algılanabilmesi ve kullanılmasına aracı olmak üzere tasarlandığını belirtir. Mimarlık kültürü ortamının hep beraber paylaşılacak bir zenginlik düzeyine çıkarılıp yoğunlaştırılması başlıca amaçlardan biridir (Pamir, 2000, s.2-3). Meslek alanına ilişkin makaleler, dergide çeşitli sanatçıların farklı konulardaki yazıları ve bilgisayar olanaklarıyla zenginleştirilmiş görsel belgelerle birarada sunulmuş, ayrıca internette bir web sitesi ile "Mimarlık ve Yaşam" adlı bir televizyon belgeseli de dergi paralelinde yayın yaparak çalışmayı desteklemiştir. XXI dergisi yayına bir süre ara verdikten sonra, yine belirgin arayışlarla varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Dergi yayıncılığındaki farklı arayışların 1990'lı yıllardan 2000'li yıllara uzanan süreçte arttığı ve mimarlık dergilerinin biçim ya da içerik açısından kendilerini özgün kılacak kurgulara yöneldikleri gözlenmektedir. Bu ortam meslek odası dergisini bile etkilemiş, ancak Mimarlık dergisi mimarlığın farklı konularını dengeli bir dağılımla vermeye çalıştığı yayın politikasını koruyarak, ortamdaki tavrını net bir biçimde ortaya koymuştur. Bu netlik aynı zamanda meslek odası dergileri ile diğerleri arasındaki ayrışmayı da belirgin hale getirmektedir.

Merkez ve Bölge Dergilerinin Farklılığı: Ege Mimarlık Dergisi Örneği

1991 yılında yayın hayatına başlayan ve 50. sayısına ulaşan Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin dergisi Ege Mimarlık, en uzun süreli bölgesel dergi olarak, dikkate değer bir gelişim süreci göstermiştir. Bu süreç merkez ve bölge dergilerinin farklılaşmasını ortaya koyduğu kadar, başka alanlarda olduğu gibi yayın alanında da, bölge ölçeğinde merkez kaynaklı dinamiklerle tek yönlü yaşanan etkileşimi de yansıtmaktadır. Böyle bir çerçeveden bakıldığında Ege Mimarlık dergisinin gelişim sürecinde öznel bir kimlik oluşturmakla, mevcut olanlardan etkilenerek genele eklenmek şeklinde bir ikilemi yaşadığı söylenebilir.

Ege Mimarlık dergisinin vizyonunu ve gelişim sürecini temelde şu olguların belirlediği söylenebilir.

- Meslek odasının yayın organı olmanın sorumluluğu taşımak,
- Bölgesel bir niteliğe sahip olmak,
- Mimarlık dergisinin etkisi,
- Diğer dergilerle ve mimarlık ortamındaki genel gündemle etkileşimler.

Ege Mimarlık dergisi kendi içinde özerk bir yapıya sahip olmakla birlikte, aslında kaçınılmaz biçimde meslek odası dergisi olmanın sorumluluğu içerisinde biçimlenmiştir. 1991/1 sayılı dergide yer alan başyazıda geçen "Ege Mimarlık bölgemizde Odamızın yürüttüğü politikaların Odamız üyelerine ve topluma aktarılması, tüm halkımızı etkileyen imar yasası, otopark yönetmeliği, gökdelenler, doğal ve tarihi çevrenin yağmalanması vb. konularda üyelerimize ve topluma ulaşmanın bir aracı olacaktır." ifadesi, derginin bu sorumluluğu ciddiyetle üstlendiğini ortaya koymaktadır. Sorumluluk sadece şube ile ilgili değil, merkezle de ilgilidir. Başyazıda açık bir şekilde, derginin odanın merkezi politikalarının da anlatıldığı ve o politikalar doğrultusunda bütüne ilişkin demokrasi ve mesleki mücadelenin yer alacağı bir platform olacağı ifade edilmektedir (Başlarken, 1991, s.4).

Ege Mimarlık dergisinin gelişim süreci, yerel ve merkez kaynaklı dinamiklerin etkileşimini yansıtır. Meslek alanında genelde İstanbul merkezli çok sayıda derginin yer aldığı bir dönemde yayın hayatına başlayan Ege Mimarlık, kendisine özel bir çizgi belirlemeye çalışırken, kaçınılmaz biçimde mimarlık ortamında varolanlardan etkilenmiştir. Bu noktada oda dergisi olmaktan kaynaklanan geneli kapsama, objektivite gibi ihtiyaçlara, bölgenin sesini duyurma kaygısının da katıldığı söylenebilir. Dergi yayın hayatına başladığında vizyonu tariflenirken "bölgesel" kimliği açık olarak vurgulanmıştır. 1991/1 sayılı dergide yer alan başyazıda bu nitelik açık biçimde belirlenmektedir (Başlarken, 1991, s.4): "Ege Mimarlık bölgesel bir dergi olarak yayın hayatına başlamaktadır. Amacımız şubemize bağlı Marmaris, Bodrum, Aydın, Denizli, Manisa, Uşak, Muğla, Akhisar, Fethiye, Kuşadası, Ödemiş, Nazilli, Turgutlu, Salihli, Milas, Bergama, Menemen birimlerimizde yaşanan kentsel, çevresel, sosyal, kültürel sorunların mesleki açıdan tartışılmaya açılması, önerilerin ortaya konulduğu bir platform yaratılması, dünyadaki mesleki ve meslekle ilgili teknolojik gelişmelerin üyelerimize aktarılması, meslektaşlar arasında iletişimin sağlanmasıdır."

Ege Mimarlık dergisinin, mevcut dergilerle etkileşimi farklı yoğunluk ve biçimlerde gerçekleşmiştir. Mimarlık dergisi, Ege Mimarlık dergisinin biçimlenmesinde baskın bir örnekleme teşkil etmiştir. Öyle ki, Ege Mimarlık dergisinin vizyonunun açıklandığı başyazıda "Ege Mimarlık hiç kuşku yok ki merkez yayın organı Mimarlık dergisinin bir parçasıdır" ifadesi kullanılmaktadır (Başlarken, 1991, s.4). Ege Mimarlık da tıpkı Mimarlık dergisinin genel geçerli vizyonunda da işaret edildiği gibi "hepimiz" in dergisi olarak ortaya çıkmıştır. Buradaki "hepimiz" bölge dergisi olmaktan kaynaklanan bir zorunlulukla aslında Batı Anadolu mimarlarına odaklanıyordu. Ancak süreç içinde "bölgesel kimlik" dergide vurgulu bir unsur olarak varlığını sürdürmemiş, ortamdaki mimarlık dergilerinden de etkilenerek genele kayma eğilimi göstermiştir.

Ege Mimarlık dergisi, hiçbir zaman Mimarlık dergisinde olduğu gibi radikal bir tartışmaya sahne olmamıştır. Ege Mimarlık'taki tarz değişimi yumuşak geçişlerle yaşanmıştır. Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Mimarlık dergisindeki dönüşüme tepki veren taraflar arasında yer almış ve oda dergisi kimliğinin sürmesinden yana tavır koymuştur. Yine de Ege Mimarlık dergisinin 1990 sonrasında yayın ortamında yoğun biçimde varlığını hissettiren kuramsal tartışmalar ve akademik yaklaşımlardan etkilendiği söylenebilir. Arredamento Mimarlık dergisi gündemi etkileyen dosyalarıyla bu kapsamdaki bir örnekleme durumundadır. Yapı, Arredamento Mimarlık, XXI gibi dergiler görsel sunumlarıyla da bir etkileşim ortamı yaratmışlardır. Bu dönemde İstanbul, Denizli, Ankara gibi şubelerde yeni oda dergileri ya da gelişmiş bültenler ortaya çıkmakla birlikte bunların Ege Mimarlık için bir örnekleme oluşturdukları söylenemez. Bölgesel bir mimarlık dergisi olan Ege Mimarlık'ın örneklemlerini merkezin deneyimli dergileri oluşturmuştur.

Ege Mimarlık dergisinin farklı sayıları, biçim ve içerikleriyle derginin yaşadığı dönüşümün de ifadesidirler. Derginin ilk sayısı "İzmir'de Bazı Uygulamalar Üzerine Eleştiriler, İzmir'de Konut Kooperatifleri, Kent Kooperatifçiliği ve Manisa Örneği, Rıfık Beyru İle, D.E.Ü. Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İzmir Hatay Semtinde Teras Evler Uygulaması" başlıklı yazıları ve tarihsel süreçte Konak Meydanı-Saat Kulesi'ni gösteren kapak resmiyle "oda dergisi" ve "bölgesel dergi" kimliğini ortaya koymaktadır (Ege Mimarlık, 1991, s.3-50). Önceleri dergide dosya uygulaması olmamakla birlikte, ortak konulu makalelerin aynı sayı içinde toplanmasına çalışılması dikkat çekmektedir. Ege Mimarlık, 1997 yılı ile birlikte Yapı Endüstri Merkezi tarafından İstanbul'da basılmaya başlanmıştır. 1998 yılında Ege Mimarlık dergisinin sırtlı biçiminden vazgeçilerek, dergi dış kabuğu ve kapak tasarımı ile birlikte Mimarlık dergisini çağrıştıran bir görünüme bürünmüştür. Dosya uygulamasına geçilen bu dönemde kapak tasarımları ve sayfa düzenlemesi ile ilgili arayışlar da dikkat çekmektedir. Bu tarihten 2000'li yıllara uzanan dönemde kuram temelli dosyalar ağırlık kazanırken, derginin bölgesel kimliği de nispeten geri planda kalmıştır. Derginin biçim ve içerik açısından yaşadığı bu dönüşümde, YEM ile kurulan ilişkinin derginin merkezle etkileşimini artırması kadar, nitelikli merkez dergilerinin gerek kapsamlı dosyalarla, gerekse grafik tasarımlarıyla örnekleme oluşturması da önemli bir faktördür. Merkez dergilerinde yeni yönelimlerin ortaya çıktığı, meslek örgütü yayıncılığının tartışıldığı, yeni şube dergilerinin yayınlanmaya başladığı bir ortamda Ege Mimarlık dergisi de arayışlarını sürdürmüştür.

İşte tam da bu noktada, Ege Mimarlık dergisi kaçınılmaz biçimde yeni bir vizyon tartışmasına girmek durumunda kalmıştır. Bu tartışmanın altında yatan soru aslında şudur: Merkez ve bölge dergilerinin farklılığı acaba nedir? Bir başka deyişle her ürün kendi alanındaki bir boşluğu doldurduğuna göre, acaba bölgesel dergiler hangi boşluğu doldurmaktadırlar? Onlar az satan birer merkez dergisi midir, yoksa kendi özgün tarzları mı vardır? Önümüzdeki dönemde Ege Mimarlık bu soruyu yanıtlamak ve tarzını daha net bir biçimde belirlemek durumunda kalacaktır.

Sonuç

Ülkemizde Cumhuriyet döneminde çıkarılan mimarlık konulu süreli yayınların gelişim süreci kabaca değerlendirildiğinde, bu sürecin içerisinde periyotları eskiden daha yavaş, çağımızda ise daha hızlı olan çeşitli değişim, yenilenme ve arayış evrelerini barındırdığını söylemek mümkündür. "Hizmet, görev, gelişme, birikim, hepimiz, öteki, avangard, entellektüel dinginlik, yeni, arayış" gibi deyimler ulusal mimarlık dergilerinin, bir başka bakış açısından da mimarlık ortamının farklı dönemlerdeki tavırlarına ilişkin olarak belirlenebilen bazı anahtar sözcüklerdir. Ege Mimarlık dergisi bu sayılanların içinde "hepimiz" sözcüğüne yakın dururken, sınırlı bir alana seslenmesi nedeniyle "bölgesel" sözcüğü de, kimliğini belirleyen anahtarlar arasında yer almaktadır.

Ulusal mimarlık dergilerinin öznel yaklaşımlarındaki farklılıkların bir bölümü dönemlerin değişen sosyo-politik ve kültürel ortamlarıyla ilgiliyken; meslek örgütü yayını olma ya da olmama, merkez ya da bölge dergisi olma gibi durumlar, eş zaman içinde ortaya çıkan farklılıkların belirleyicisidir. Üst düzey politikalarla ilişkilendirilmiş "sorumluluk" kavramının ulus devlet döneminde daha vurgulu biçimde karşımıza çıkması, dönemin mimarlık yayıncılığını da etkilemiştir. Geçmiş ile günümüz arasında mimarın ve mimarlık dergisinin sorumlulukları konusunda farklar bulunmakla birlikte; "sorumluluk" sözcüğünün meslek örgütü dergileri için öteki dergilere nazaran daha kapsamlı ve etkin bir kavramı tanımladığı açıktır. Serbest dergiler "yaratıcı

değişimler, yenilikler ve deneysel yaklaşımlar"la daha çok ilgilenme fırsatına ve kendi "sorumluluk" tanımlarını diledikleri ölçütlerle belirleme olanağına sahip görünmektedirler. Meslek örgütünün alanının tümünü kapsayıcı sorumluluğu, Ege Mimarlık dergisinin tavrı için de belirleyicidir. Ancak Ege Mimarlık'ın bölgesel dergi kimliği, sorumluluklarının da merkeze göre özelleşmesi sonucunu getirmiştir.

Geçmişin mimarlık dergisi yayıncılığında geneli kapsamak önemliyken, günümüzde "vizyon, konsept, tema" gibi sözcüklerin ön plana çıkmasıyla, farklılıkları net biçimde ortaya koyan yaklaşımların değer kazanmakta olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Ege Mimarlık dergisi için de bölgeselliğin vurgulanması özgün bir çıkış noktasını oluşturabilir.

Ulusal mimarlık dergilerinin karakteristikleri kadar, birbiriyle etkileşerek yaşanan gelişme süreçleri de ilginç veriler barındırmaktadır. Bu kapsamda yayın hayatına geç başlayan Ege Mimarlık dergisi, alanındaki yayıncılığın Erken Cumhuriyet döneminden bugüne yansıyan deneyimlerini paylaşması, baskın örneklerden etkilenmesi, meslek odası ve serbest yayın ortamları ile etkileşmesi vb. açılardan dikkate değer bir gelişim süreci yaşamıştır. 50. Sayısına ulaşan bu dergi, öznel yaklaşımını oluşturma yönündeki arayış evresini tamamlamış gibi görünmektedir. Ege Mimarlık dergisinin bundan sonraki evresi, olasılıkla özgün kimliğini daha vurgulu bir biçimde ortaya koyacağı bir süreci içerecektir. □

Kaynaklar

- "Başlarken", Ege Mimarlık, 1991/1, s.1.
 S. Batur, "Başlarken", Mimarlık, 1998/7- 282, s.1.
 "Bir Örnekleşmeye Giden 'İdeolojik Konum' Belirlememek", Mimarlık, 1996/271, s.42.
 "Çıkarken", Yapı, 1973 /1, s.25.
 Ege Mimarlık, 1991/1, s.3-50.
 "Giderayak Bir Analiz: Kimler Tasarım-dışı Bir Mimarlık Ortamı İstiyor?", Mimarlık, 1998/ Nisan- 280, s.8-11.
 H. Güngör, "Çıkarken", Mimarlık, 1963/1, s.1.
 T. Gürsu, "Yeni Yayın Dönemine Girerken", Mimarlık, 1981/1, s.1.
 Macit Rüştü, "R.I.A. Revue Internationale d'Architecture Beynelminel Mimari Mecmua", Mimar, 1931/6, s.200-201.
 Mimar, 1931/1, s.1-34.
 Mimarlık, 1996/271, s.1-47.
 "Mimarlıktan", Mimarlık İstanbul Özel Sayısı, 1987/1, s.12.
 Mimar Abidin, "Meslektaşlarıma", Mimar, 1931/11-12, s.353.
 Mimar Alışanzade Sedat Hakkı, "İstanbul ve Şehircilik", Mimar, 1931/1, s. 1-4.
 "Mimarlık 273. Sayı 56. Sayfada Yayımlanan ve Giderek Bir İmza Kampanyasına Dönüştürülen Tepkiye Dair Mimarlar Odası Yönetim Kurulu'nun Değerlendirmesi" Mimarlık, 1997/274, s.52-56.
 "Öngörünüm", Arredamento Mimarlık, 1998/3, s.21.
 H.Pamir, "Arayışlar", XXI, 2000/1, s. 2-3.
 "R.I.A", Mimar, 1931/8, s.268-270.